

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νεοφύτου Βάμβα 6, 106 74 Αθήνα

T: 2107233221-2 | W: www.nchr.gr | E: info@nchr.gr

Δήλωση ΕΕΔΑ για την προστασία της τέχνης σε μια δημοκρατική κοινωνία

Αθήνα, 12.3.2025¹

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ), το ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας με ευρεία αρμοδιότητα σε όλα τα πεδία ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκφράζει την ανησυχία της για το χθεσινό περιστατικό κατά το οποίο βουλευτής του κόμματος «Νίκη» βανδάλισε έργα τέχνης στο πλαίσιο περιοδικής έκθεσης στην Εθνική Πινακοθήκη.

Το δικαίωμα στην ελευθερία της καλλιτεχνικής έκφρασης κατοχυρώνεται σε διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα όπως το άρθρο 19 (2) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Αστικά και Πολιτικά Δικαιώματα, το άρθρο 15 (1γ) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα και το άρθρο 13 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο ελληνικό Σύνταγμα, η ελευθερία της τέχνης κατοχυρώνεται πανηγυρικά και ανεπιφύλακτα (χωρίς την επιφύλαξη τυπικού νόμου) στο άρθρο 16. Μόνη η προστασία άλλων συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων μπορεί να περιορίσει την ελευθερία της τέχνης.² Ωστόσο, η προσβολή κάποιου δεν είναι νόμιμος λόγος περιορισμού της τέχνης λαμβανομένης υπόψη και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία προσφέρει προστασία ακόμα σε «ιδέες» που προσβάλλουν, σοκάρουν ή ενοχλούν το κράτος ή οποιοδήποτε τμήμα του πληθυσμού.³ Σύμφωνα με πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ, αυτές είναι οι απαιτήσεις του πλουραλισμού, της ανεκτικότητας και της ευρύτητας του πνεύματος χωρίς τις οποίες δεν υπάρχει «δημοκρατική κοινωνία». Όσοι δημιουργούν, εκτελούν, διανέμουν ή εκθέτουν έργα τέχνης συμβάλλουν στην ανταλλαγή ιδεών και απόψεων που είναι απαραίτητη για μια δημοκρατική κοινωνία.⁴

Η ΕΕΔΑ συμμερίζεται την άποψη του ΕΔΔΑ επισημαίνοντας ότι οι δημοκρατικές κοινωνίες βασίζονται στον πλουραλισμό και την ανοχή των διαφορετικών απόψεων και ευδοκούν στην ελεύθερη ανταλλαγή ιδεών και πεποιθήσεων. Η καλλιτεχνική έκφραση αποτελεί όχημα μέσω του οποίου οι πολίτες μπορούν να στοχαστούν, να φωτίσουν κοινωνικές αδικίες, να προάγουν τα δικαιώματα περιθωριοποιημένων ομάδων ή και να αμφισβητήσουν την υπάρχουσα κατάσταση πραγμάτων. Η εγρήγορση της Πολιτείας έναντι κάθε κινδύνου που περιορίζει αδικαιολόγητα την καλλιτεχνική έκφραση αποτελεί δείγμα μιας υγιούς δημοκρατικής κοινωνίας. Σύμφωνα με την UNESCO, τα κράτη θα

¹ Η παρούσα Δήλωση υιοθετήθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στις 11.3.2025. Εισηγήτριες: Μ. Γαβουνέλη, Πρόεδρος ΕΕΔΑ, Ε. Τζαβαλά, Συντονίστρια Επιστημονικού Προσωπικού.

² Σπ. Βλαχόπουλος (επιμ), Θεμελιώδη Δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 313-318.

³ Λ. - Α. Σισιλιάνος (επιμ), Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 489-491.

⁴ ΕΔΔΑ, *Handyside κ. Ηνωμένου Βασιλείου*, 7.12.1976, παρ. 49 -Müller κ.ά. κατά Ελβετίας, 24.5.1988, παρ. 33.

πρέπει να συμβάλλουν στη δημιουργία και τη διατήρηση ενός ενθαρρυντικού κλίματος για την ελευθερία της καλλιτεχνικής έκφρασης.⁵

Γι' αυτό, η Εθνική Επιτροπή παρεμβαίνει δημόσια υπενθυμίζοντας την αξία της προστασίας της τέχνης τόσο για την απόλαυση του δικαιώματος καλλιτεχνικής έκφρασης των δημιουργών όσο και του δικαιώματος πρόσβασης του κοινού σε καλλιτεχνικές δημιουργίες.⁶ **Ο βανδαλισμός έργων τέχνης δεν μπορεί ποτέ να αποτελεί αναλογική αντίδραση ακόμα κι αν ήθελε υποτεθεί ότι πράγματι ένα έργο τέχνης είναι αμφιλεγόμενο.**⁷ Οι δημοκρατικές κοινωνίες παρέχουν νόμιμα και ειρηνικά μέσα για να εκφράσει κανείς την αντίθεσή του/της με ένα έργο τέχνης που πιστεύει ότι προσβάλλει τις θρησκευτικές του/της πεποιθήσεις, συμπεριλαμβανομένων των διαμαρτυριών, του δημόσιου διαλόγου ή ακόμη και της προσφυγής στη δικαιοσύνη.⁸

Η ΕΕΔΑ υπογραμμίζει την υποχρέωση του Κοινοβουλίου και των αρμόδιων Αρχών να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος στην καλλιτεχνική έκφραση και τη διασφάλιση της λογοδοσίας για τις παραβάσεις του.

⁵ Σύσταση UNESCO 1980 αναφορικά με το καθεστώς του καλλιτέχνη.

⁶ ΕΕΔΑ, Δήλωση για την ανάγκη αποτελεσματικής προστασίας της ελευθερίας της καλλιτεχνικής και δημιουργικής έκφρασης, 19.3.2018.

⁷ Έκθεση της Ειδικής Εισηγήτριας του ΟΗΕ για τα πολιτιστικά δικαιώματα, Farida Shaheed, Το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης και δημιουργίας, 14.3.2013, A/HRC/23/34, παρ. 54.

⁸ Σημειώνεται ότι τα άρθρα 198 (κακόβουλη βλασφημία) και 199 (καθύβριση θρησκευμάτων) του Ποινικού Κώδικα, τα οποία είχαν αποτελέσει, κατά το παρελθόν νομική βάση για διώξεις κατά καλλιτεχνών που κατηγορήθηκαν ως βλάσφημοι καταργήθηκαν με το Ν. 4619/2019, σε συμφωνία με συστάσεις διεθνών οργάνων ελέγχου (Επιτροπή του ΟΗΕ για την εξάλειψη των φυλετικών διακρίσεων, Καταληκτικές Παρατηρήσεις στην 20^η - 22^η περιοδική έκθεση της Ελλάδας, 3.10.2016, CERD/C/GRC/CO/20-22, παρ. 18-19).